

PENGLIBATAN IBU BAPA DALAM RUTIN PERBUALAN HARIAN BERSAMA ANAK: SATU ANALISIS KEPERLUAN

Nurul Akma Jamil, Nur Ain Farhana Kariuddin, Mohamad Albaree Abdul, Norhafizi Mohd Arof, Iylia Mohamad & Fairuz 'Ain Harun

nurulakma.jamil@fpm.upsi.edu.my
Universiti Pendidikan Sultan Idris

Article History:

Received: 30 October 2022

Accepted: 27 December 2022

Published: 29 December 2022

ABSTRAK

Rumah adalah tempat keluarga menghabiskan masa bersama antara ibu bapa dan anak-anak. Oleh itu, persekitaran rumah yang sihat dapat membentuk hubungan yang erat antara ahli keluarga. Pertumbuhan ekonomi yang semakin meningkat membuatkan ibu bapa bekerja keras untuk menampung perbelanjaan keluarga bagi mendapatkan kehidupan yang lebih terjamin. Terdapat kemungkinan tidak berlakunya komunikasi yang baik antara ibu bapa dan anak disebabkan kekangan masa yang mana boleh mengakibatkan kesan kepada perkembangan bahasa anak mereka. Oleh itu, interaksi antara ibu bapa dan anak-anak perlu diamalkan secara rutin dalam setiap keluarga. Tujuan kajian ini dijalankan adalah untuk mengenal pasti penglibatan ibu bapa dalam rutin perbualan harian bersama anak-anak di rumah. Kajian ini tertumpu kepada ibu bapa yang bekerja pada waktu bekerja normal. Kajian ini merupakan kajian kuantitatif yang menggunakan soal selidik sebagai instrumen dan dianalisis menggunakan statistik deskriptif seperti min, sisihan piawai dan peratusan. Responden terdiri daripada 165 ibu atau bapa di Malaysia yang mempunyai anak berumur empat hingga enam tahun. Dapatan kajian memberi gambaran bahawa rutin perbualan harian antara ibu bapa dan anak adalah pada tahap sederhana (skor min 2.81 dan sisihan piawai 0.946). Anak-anak yang sering mendapat perhatian daripada ibu bapa dari segi interaksi akan menunjukkan keyakinan diri yang tinggi apabila bersama orang lain. Bagi mengelakkan masalah ini berlaku, ibu bapa seharusnya berinteraksi dengan anak-anak di rumah dengan lebih kerap untuk membantu dan membina hubungan kekeluargaan yang baik. Kajian ini akan memberi pengetahuan dan kesedaran kepada ibu bapa tentang pentingnya interaksi dengan anak.

Kata Kunci: *Penglibatan ibu bapa, rutin perbualan, komunikasi, interaksi dan ibu bapa bekerja*

PARENTS' INVOLVEMENT IN DAILY ROUTINE CONVERSATIONS WITH CHILD: NEEDS ANALYSIS

ABSTRACT

A home is where a family spends time together between parents and children. Therefore, a healthy home environment can form a close bond between family members. Increasing economic growth makes parents work hard to cover family expenses to have a more secure life. But are parents aware of the activities or

routine of their conversations with children at home? Maybe it goes well or otherwise. Therefore, the interaction between parents and children should be practised routinely in every family. The purpose of this study was to identify the involvement of parents in the routine of daily conversations with children at home. This study focuses on parents who work during regular working hours. It is quantitative research which uses questionnaires as instruments and is analyzed using descriptive statistics such as mean, standard deviation and percentage. The respondents comprised 165 mothers or fathers in Malaysia with children aged four to six. The study's findings give the impression that the routine of daily conversations between parents and children is moderate (mean score 2.81 and standard deviation 0.946). Children who often receive attention from their parents in terms of interaction will show high self-confidence when they are with others. Nevertheless, parents must have frequent interaction with their children at home to help and build good family relationships. This study will give parents knowledge and awareness of the importance of interaction with the child.

Keywords: *Parent involvement, routines conversation, communication, interaction and working parents*

PENGENALAN

Penglibatan ibu bapa tidak boleh berpisah dengan proses pembelajaran kanak-kanak. Selain itu, ibu bapa merupakan individu yang paling rapat dengan kanak-kanak dalam menyumbang pembentukan identiti dan konsep sendiri yang positif pada diri kanak-kanak serta mempunyai pengaruh yang agak besar dalam kalangan kanak-kanak demi menyahut cabaran dalam kehidupan seharian (Sinau & Faridah, 2020). Kepentingan penglibatan ibu bapa yang aktif dan secara berterusan yang dapat menyumbang dalam perkembangan holistik kanak-kanak.

Setiap ibu bapa berhadapan dengan pelbagai cabaran dan dugaan dalam membesarkan anak-anak. Walaubagaimanapun, cabaran-cabaran yang diterima oleh setiap ahli keluarga adalah berlainan. Menurut Abd Raof et. al (2020) menyatakan bahawa pengurusan kerjaya, sememangnya menjadi cabaran kepada ibu bapa untuk membahagikan masa antara keperluan kerja dan anak-anak. Kerja dan keluarga merupakan komponen utama dalam kehidupan orang ramai dan dengan itu menuntut banyak masa dan tenaga dihabiskan untuk menguruskan pelbagai tanggungjawab (Hassan et. al, 2022). Ibu bapa terpaksa mengurangkan masa untuk berehat dan bersantai bersama keluarga dan aktiviti bersama rakan sekerja demi meluangkan masa untuk melakukan aktiviti berkenaan dengan anak-anak.

Kesibukan kerja menjadi halangan untuk ibu bapa melibatkan diri dalam pembelajaran anak terutamanya bagi ibu atau bapa tunggal (Zur Raffar et. al, 2018). Kegagalan menguruskan masa antara kerja dan tanggungjawab di rumah akan menimbulkan rasa tidak puas hati dan rasa bersalah dalam kalangan ibu bapa (Sitimin et. al, 2017). Faktor kekangan masa telah menyebabkan ibu bapa semakin kurang peka akan peranan mereka dan lebih kepada membiarkan anak mereka belajar di rumah tanpa bimbingan dan pemantauan

Masa dan perhatian yang dicurahkan kepada anak dengan ilmu, didikan, dan kasih sayang hakikatnya merupakan sentuhan jiwa untuk anak. Masa dan perhatian yang diberikan membuatkan anak-anak merasa dihargai. Tindakan ibu bapa mengekalkan hubungan yang baik dengan anak-anak bukan hanya menjadi pemangkin kepada pencapaian yang memberangsangkan dalam pelajaran, malah menjadi kayu pengukur hubungan baik anak dengan orang lain. Hal ini ditegaskan oleh Ghazi et al (2018) yang mendapati kefungsi keluarga jelas mempengaruhi motivasi pencapaian individu dalam pelbagai aspek.

KAJIAN LITERATUR

Rutin Perbualan Harian Bersama Anak

a. *Rutin Perbualan Harian*

Penguasaan perkembangan bahasa dan komunikasi kanak-kanak merupakan aspek penting dalam perkembangan kanak-kanak. Isa (2021) menjelaskan dalam penulisannya bahawa komunikasi lisan adalah terdiri daripada; (i) kemahiran berkomunikasi dengan cara mendengar dan memberi respon; (ii) memahami perkataan sama ada melalui bacaan atau pendengaran; (iii) menerima dan memahami maklumat baharu; dan (iv) mengutarakan idea dan pendapat. Melalui ciri-ciri ini, ia menunjukkan kemahiran komunikasi kanak-kanak boleh ditingkatkan melalui interaksi dan perbualan dua hala dengan orang lain. Perbualan dan komunikasi dua hala yang kerap berlaku memberi peluang kepada kanak-kanak untuk menambah kosa kata yang baharu dengan cepat berbanding dengan kanak-kanak yang mempunyai persekitaran yang kurang komunikasi.

b. *Perkongsian Idea*

Perkongsian idea dan pendapat boleh diperolehi dengan gerak isyarat, tanda, isyarat, ucapan atau tulisan (Ismail, 2018). Oleh itu, komunikasi keluarga sangat penting untuk dilakukan bersama anak kerana ianya bukan sahaja memberi kesan kepada perkembangan keperibadian anak-anak bahkan ia juga memberi kesan kepada tingkah laku dan sistem kepercayaan (Ismail et. al 2020). Selain itu, Yusof et. al (2021) menyatakan mediasi aktif adalah komunikasi yang melibatkan perbualan, perbincangan, komunikasi interpersonal dan kepentingan dialog antara ibu bapa dan anak. Maka, melalui mediasi aktif, percambahan idea yang lebih meluas dapat diperolehi antara ibu bapa dan anak dalam komunikasi keluarga.

c. *Pembentukan Personaliti*

Personaliti merupakan ciri-ciri dinamik dan tersusun dimiliki oleh seseorang individu yang secara unik mempengaruhi kognitif, motivasi dan tingkah lakunya dalam pelbagai situasi (Hamdan, 2021). Oleh itu, kewibawaan dan keteladanan ibu bapa dalam keluarga sangat menentukan pembentukan nilai-nilai agama, moral, sosial dan disiplin diri anak-anak (Zur Raffar, 2018). Maka penglibatan ibu bapa dalam rutin harian kanak-kanak perlu diberikan keutamaan untuk meningkatkan lagi perkembangan anak.

d. *Pengurusan Emosi*

Emosi adalah sesuatu perasaan dan pemikiran tersendiri di bawah keadaan psikologikal dan biologikal, serta ada kecenderungan yang berbeza-beza untuk bertindak (Amran, 2020). Kemahiran mengendali atau pengurusan emosi mempamerkan kemampuan seseorang dalam mengawal emosi sehingga mampu meningkatkan perkembangan emosi dan intelek (Amran, 2020). Pengurusan emosi ibu bapa dan anak perlu dilihat sebagai aspek yang penting untuk mencapai kejayaan dalam penglibatan ibu bapa yang baik. Kajian Zaleha (2020) mendapati bahawa emosi ibu bapa sangat berkait rapat dengan tingkah laku anak-anak mereka. Secara tidak langsung emosi yang dipamerkan ibu bapa memberi kesan kepada tingkahlaku kanak-kanak sama ada positif atau pun negatif. Dalam perspektif Islam, ibu bapa merupakan model terbaik kepada anak-anak di rumah serta merupakan

pendidik utama yang bertanggungjawab sepenuhnya kepada pembentukan akhlak (Abdullah Nasih, 2015). Oleh yang demikian, keupayaan ibu bapa dalam menguruskan emosi dengan baik sangat penting bagi membentuk persekitaran dan suasana rumah yang seterusnya menjurus kepada pembentukan tingkah laku dan keperibadian anak-anak.

Cabaran ibu bapa dalam penglibatan rutin perbualan harian bersama anak

Ibu bapa bekerja sememangnya akan menghadapi cabaran dalam pengurusan masa bersama anak-anak. Seawal bangun pagi hingga pulang ke rumah, mereka akan berusaha mencari masa untuk diluangkan bersama anak-anak. Antara cabaran-cabaran yang dihadapi adalah kekangan masa bersama, beban tugas yang banyak, kurangnya kemahiran berkomunikasi, dan ilmu keibubapaan.

a. *Kekangan masa bersama*

Ibu bapa bekerja mempunyai tuntutan masa yang sangat sedikit untuk diluangkan bersama anak-anak. Ini kerana masa paling panjang mereka ada bersama anak hanyalah setelah pulang dari bekerja. Perkara ini juga disokong oleh kajian yang dijalankan oleh Jalal et al, (2014) yang menyatakan halangan terbesar ibu bapa bekerja adalah kesuntukan masa untuk terlibat secara aktif dalam aktiviti-aktiviti yang dijalankan. Walaubagaimanapun, pada masa ini ibu bapa semakin cakna terhadap pencapaian akademik anak-anak. Oleh yang demikian, mereka akan berusaha untuk menghadiri aktiviti-aktiviti yang dijalankan oleh TASKA atau TADIKA anak-anak. Sebuah kajian oleh Abd Raof et. al, (2020) menyatakan penglibatan ibu bapa dapat meningkatkan pencapaian akademik serta peningkatan tingkah laku sosial anak-anak di TASKA. Antara usaha yang dibuat oleh pusat kanak-kanak untuk melibatkan ibu bapa dalam program mereka antaranya menjalankan program secara online seperti seminar keibubapaan yang membolehkan ibu bapa yang bekerja untuk terlibat secara atas talian. Maka, hampir tiada alasan untuk ibu bapa turut serta dengan program yang melibatkan perkembangan anak-anak mereka.

b. *Persekitaran keluarga*

Persekitaran keluarga juga memainkan peranan mempengaruhi penglibatan ibu bapa dalam rutin keluarga. Hornby et. al, (2018) dalam kajiannya menyatakan antara halangan ibu bapa untuk menyertai aktiviti-aktiviti di sekolah anak adalah kerana latar belakang kehidupan mereka yang sulit seperti ibu bapa yang bercerai, masalah hutang, masalah bersama mahkamah dan lain-lain. Selain dari itu, kajian yang dibuat oleh Anuar & Norhaidawati (2017) menyatakan situasi rumah yang tidak kondusif, adik beradik yang ramai, ibu sering marah-marah dan ibu bapa yang tidak mementingkan pendidikan anak-anak juga adalah antara halangan ibu bapa untuk melibatkan diri dengan aktiviti anak-anak di sekolah.

OBJEKTIF KAJIAN

1. Mengenalpasti tahap penglibatan ibu bapa dalam rutin perbualan harian bersama anak.
2. Mengenalpasti cabaran ibu bapa dalam penglibatan rutin perbualan harian bersama anak.

PERSOALAN KAJIAN

1. Apakah tahap penglibatan ibu bapa dalam rutin perbualan harian bersama anak?
2. Apakah cabaran ibu bapa dalam penglibatan rutin perbualan harian bersama anak?

METODOLOGI

Kajian ini dilaksanakan menggunakan pendekatan kuantitatif dalam bentuk kaedah tinjauan. Seramai 165 orang ibu bapa di Malaysia telah terlibat dalam kajian ini sebagai sampel kajian. Kaedah persampelan bertujuan (purposive sampling) jenis homogenous telah digunakan dalam kajian ini bagi pemilihan sampel iaitu para ibu bapa yang mempunyai anak berumur empat hingga enam tahun. Menurut Crossman (2017), persampelan bertujuan jenis homogenous merupakan sekumpulan sampel yang mempunyai ciri-ciri yang sama yang mampu membantu dalam pengutipan data kajian. Instrumen yang digunakan dalam kajian ini adalah satu set borang soal selidik yang telah diubahsuai daripada kajian-kajian lepas. Instrumen kajian ini telah melalui proses kebolehpercayaan dan kesahan daripada pakar bahasa dan kandungan item bagi memastikan instrumen ini sesuai digunakan berdasarkan objektif kajian yang telah ditetapkan. Kajian ini dianalisis menggunakan perisian Statistical Package for Social Science (SPSS) versi 28 untuk melihat skor min, dan juga sisihan piawai.

DAPATAN & PERBINCANGAN KAJIAN

Dapatan Objektif 1: Tahap penglibatan ibu bapa dalam rutin perbualan harian bersama anak

Bahagian ini menerangkan tentang analisis dapatan kajian bagi tahap penglibatan ibu bapa dalam rutin perbualan harian bersama anak. Terdapat 25 item soalan yang telah dibangunkan dan diadaptasi dari kajian-kajian lepas telah diklasifikasikan kepada lima aspek utama iaitu aspek refleksi rutin harian, aspek perkongsian idea, aspek pembentukan personaliti, aspek pengurusan emosi, dan aspek nasihat. Justeru itu, dapatan kajian ini dibahagikan kepada tiga pecahan untuk mengukur tahap penglibatan ibu bapa dalam rutin perbualan harian bersama anak sama ada berada di tahap rendah, sederhana, mahupun tinggi berdasarkan tafsiran skor min seperti Jadual 1.

Jadual 1: Jadual tafsiran min

Kumpulan	Julat	Tahap
1	1.00 – 2.33	Rendah
2	2.34 – 3.67	Sederhana
3	3.68 – 5.00	Tinggi

Sumber : Adaptasi daripada kajian *Wiersma (2000)*

Jadual 2 merumuskan hasil dapatan bagi tahap penglibatan ibu bapa dalam rutin perbualan harian bersama anak dari aspek refleksi rutin harian, aspek perkongsian idea, aspek pembentukan personaliti, aspek pengurusan emosi, dan aspek nasihat. Penggunaan skala likert empat mata iaitu 1- tidak pernah, 2- sederhana kerap, 3- kerap, dan 4-sangat kerap telah digunakan untuk melihat purata skor min dan sisihan piawai. Berpandukan analisis Jadual 2 menunjukkan bahawa terdapat tiga aspek yang berada pada tahap yang “rendah” iaitu aspek perkongsian idea ($M=2.11$, $SP= 0.766$), aspek pembentukan personaliti ($M=1.80$, $SP= 0.634$), dan aspek pengurusan emosi ($M=1.89$, $SP= 0.662$). Manakala, aspek yang lain dilihat pada tahap yang “sederhana” iaitu aspek refleksi rutin harian dengan catatan purata skor min 2.45 dan sisihan piawai 0.952, serta aspek nasihat dengan catatan purata skor min 2.81 dan sisihan piawai 0.946.

Perbincangan Dapatan Objektif 1

Hal ini menggambarkan bahawa iklim rutin perbualan harian ibu bapa bersama dengan anak dilihat sangat membimbangkan dan perlu diambil perhatian yang sewajarnya. Keadaan seperti ini mampu memberikan kesan jangka masa panjang kanak-kanak terutama dari aspek perkembangan mereka. Menurut Sinau &

Yunus (2020) ibu bapa yang menjadikan ikatan berkongsi maklumat sebagai sesuatu yang biasa dalam kehidupan seharian secara langsung mahupun tidak langsung akan dapat mengeratkan lagi hubungan di antara ibu bapa dan anak. Justeru, ibu bapa perlulah memainkan peranan penting dan memandangkan perkara ini lebih serius agar isu ini dapat diatasi dengan sebaiknya. Selain itu, ibu bapa juga perlu kerap berbual dengan anak mengenai dunia sekeliling sebanyak mungkin sebagai sebahagian dari rutin harian supaya mereka memperoleh input yang mereka inginkan daripada orang dewasa (Sinou & Yunus, 2020).

Jadual 2: Tahap penglibatan ibu bapa dalam rutin perbualan harian bersama anak

No	Aspek	Skor Min	Sisihan Piawai	Tahap
1	Refleksi rutin harian	2.45	0.952	Sederhana
2	Perkongsian idea	2.11	0.766	Rendah
3	Pembentukan personaliti	1.80	0.634	Rendah
4	Pengurusan emosi	1.89	0.662	Rendah
5	Nasihat	2.81	0.946	Sederhana

Dapatan Objektif 2: Cabaran ibu bapa dalam penglibatan rutin perbualan harian bersama anak

Bahagian ini menjelaskan hasil dapatan bagi cabaran-cabaran yang dihadapi oleh ibu bapa dalam penglibatan rutin perbualan harian bersama anak. Terdapat 25 item telah dibangunkan dan diadaptasi berdasarkan kajian-kajian lepas yang telah diklasifikasikan kepada lima aspek utama iaitu aspek kekangan masa, aspek bebanan tugas, aspek kurang kemahiran berkomunikasi, aspek sikap ibu bapa, dan aspek ilmu keibubapaan. Penggunaan skala likert lima mata telah digunakan iaitu 1- Sangat tidak setuju, 2- Tidak setuju, 3- Sederhana setuju, 4- Setuju, dan 5- Sangat setuju.

Berpandukan hasil analisis dapatan kajian dalam Jadual 3 menunjukkan bahawa, kelima-lima aspek mencatatkan purata skor min yang tinggi dan sisihan piawai seperti aspek kekangan masa ($M=4.36$, $SP=0.621$), aspek bebanan tugas ($M=4.36$, $SP=0.647$), aspek kurang kemahiran berkomunikasi ($M=4.34$, $SP=0.640$), aspek sikap ibu bapa ($M=4.35$, $SP=0.626$), dan aspek ilmu keibubapaan ($M=4.28$, $SP=0.690$). Ini menunjukkan bahawa ibu bapa sangat bersetuju terhadap kelima-lima aspek ini yang merupakan cabaran utama dalam melibatkan diri dalam perbualan harian bersama anak.

Jadual 3: Cabaran ibu bapa dalam penglibatan rutin perbualan harian bersama anak

N o	Aspek	Purata Skor Min	Purata Sisihan Piawai
1	Kekangan masa	4.36	0.621
2	Bebanan tugas	4.36	0.647
3	Kurang kemahiran berkomunikasi	4.34	0.640
4	Sikap ibu bapa	4.35	0.626
5	Ilmu keibubapaan	4.28	0.690

Perbincangan Dapatan Objektif 2

Daripada hasil dapatan objektif didapati bahawa ibu bapa bersetuju menyatakan bahawa mereka mempunyai cabaran yang agak tinggi dalam rutin perbualan harian bersama anak-anak. Antara punca terjadinya hal ini disebabkan kekangan masa yang dihadapi kerana bekerja dari awal pagi, juga bebanan tugas yang ditanggung menyebabkan mereka berasa letih dan mendorong kepada kurangnya interaksi bersama anak. Faktor kekangan masa juga menjadi penyebab berlakunya kurang kemahiran komunikasi di

antara ibu bapa dan anak kerana tidak melakukannya sebagai aktiviti rutin. Hal ini selari dengan pandangan Rahmawati & Muragmi Gazali (2018) kesibukan ibu bapa dengan pekerjaan mereka sehingga waktu ibu bapa bersama anak semakin berkurang dan akibatnya, komunikasi menjadi satu hala iaitu dari ibu bapa ke anak tanpa ada kesempatan bagi anak untuk mengutarakan semua keluhannya kepada ibu bapa mereka. Sememangnya sikap dan ilmu keibubapaan adalah kesedaran individu tersendiri untuk menjadi yang terbaik untuk anak-anak mereka dalam aspek komunikasi ini. Komunikasi adalah aspek penting dalam keluarga seperti mana kenyataan Safinah Ismail et. al, (2019) iaitu komunikasi keluarga merupakan komunikasi yang dilakukan oleh ahli keluarga iaitu ibu bapa terhadap anak-anak. Komunikasi ibu bapa bukan sahaja memberi kesan kepada perkembangan keperibadian anak-anak bahkan ia juga memberi kesan kepada tingkah laku dan sistem kepercayaan. Ibu bapa yang bertanggungjawab akan sedaya upaya mendalami ilmu dan mempelajari tentang pendidikan awal kepada kanak-kanak.

KESIMPULAN

Fokus utama ibu bapa terhadap anak-anak adalah tanggungjawab sepenuhnya terhadap kehidupan dan tumbesaran mereka. Desakan hidup yang dialami oleh kebanyakan keluarga menyebabkan ibu dan ayah terpaksa bekerja untuk membiayai kos sara hidup keluarga. Perjumpaan bersama anak hanyalah apabila selepas mereka pulang dari bekerja dan berada di dalam rumah jika tiada hal yang perlu diuruskan lagi di luar lagi. Ibu ayah perlu menyedari tentang kepentingan waktu yang hanya sebentar yang boleh diluangkan bersama anak-anak. Masa yang ada perlu digunakan dengan sebaik mungkin supaya wujudnya interaksi yang baik di antara mereka. Interaksi ini mampu untuk mengubah persepsi anak-anak pada hari-hari yang mendatang. Tidak lupa juga pada cabaran yang dihadapi ibu bapa untuk merealisasikan perkara ini bersama anak mereka. Di harap kajian ini dapat membantu ibu bapa dalam meningkatkan hubungan komunikasi di antara ahli keluarga supaya perkembangan anak-anak dapat dibentuk dengan baik.

BIODATA

Nurul Akma Jamil, Pensyarah di Universiti Pendidikan Sultan Idris, Malaysia. Email: nurulakma.jamil@fpm.upsi.edu.my

Nur Ain Farhana Kariuddin, Pensyarah di Universiti Pendidikan Sultan Idris, Malaysia. Email: nurainfarhana@fpm.upsi.edu.my

Mohamad Albaree Abdul, (PhD) Pensyarah di Universiti Pendidikan Sultan Idris, Malaysia. Email: albaree@fpm.upsi.edu.my

Norhafizi Mohd Arof, Pensyarah di Universiti Pendidikan Sultan Idris, Malaysia. Email: norhafizi.arof@fpm.upsi.edu.my

Iylia Mohamad, Pensyarah di Universiti Pendidikan Sultan Idris, Malaysia. Email: iylia@fpm.upsi.edu.my

Fairuz 'Ain Harun, Pensyarah di Universiti Pendidikan Sultan Idris, Malaysia. Email: fairuz_ain@fpm.upsi.edu.my

RUJUKAN

- Abd Raof, N., Ishak, M. S., Mohamad, M. S., Ali, M. A. Z., & Ibrahim, A. Z. (2020). Tahap Penglibatan Ibu Bapa Dalam Didikan Kanak-Kanak Di Taska Kemas. *Jurnal Kesidang*, 5(1), 112-118.
- Abdullah Nasih, U. (2015). Pendidikan peribadi anak menurut pandangan Islam. Kuala Lumpur: Penerbitan Seribu Dinar Sdn. Bhd.
- Amran, N. N., & Hussin, H. (2020). Wanita dan pengurusan emosi melalui pengkisahan Maryam dalam al-Quran. *International Journal of Islamic Thought*, 17, 90-100.
- Anuar Ahmad & Norhaidawati Mohd Noor (2017). *Child Centered Pedagogy For At Risk Children At Chow Kit, Kuala Lumpur* (Doctoral dissertation, Universiti Teknologi Malaysia).
- Crossman, A. (2017). Purposive Sampling-Definition and Types. *Thoughtco*. <https://www.thoughtco.com/purposive-sampling-3026727#:~:text=A%20purposive%20sample%20is%20a,%2C%20selective%2C%20or%20subjective%20sampling.>
- Ghazi, A. K. M., Adnan, H. A., Mokhtar, D., Rohaizad, N. A., & Shamshuddin, N. (2018). Kefungsian keluarga dan perkaitannya dengan motivasi pencapaian: Satu kajian di Kementerian Sumber Manusia. *Jurnal Psikologi Malaysia*, 32(3).
- Hamdan, R. (2021). Membina Personaliti Kanak-kanak dan Remaja berdasarkan Hikayat Musang Berjanggut. *Jurnal Dunia Pendidikan*, 3(1), 173-187.
- Hassan, M. M., Narahim, M. D. A. M., Noor, A. M., Khir, A. M., & Abdullah, W. A. W. (2022). Perhubungan antara Konflik Kerja dan Keluarga terhadap Stres dalam kalangan Pekerja Kakitangan Awam. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)*, 7(2), e001282-e001282.
- Hornby, G., & Blackwell, I. (2018). Barriers to parental involvement in education: An update. *Educational review*, 70(1), 109-119.
- Isa, Z. M., Mustafa, M. C., Shamsudin, I. D., Bacotang, J., & Piragasam, G. A. G. (2021). Aktiviti sokongan bagi perkembangan bahasa dan komunikasi kanak-kanak. *Jurnal Pendidikan Awal Kanak-kanak Kebangsaan*, 10(2), 27-34.
- Ismail, S. (2018). Elemen Komunikasi Bapa Dalam Surah Luqman. In *4th International Conference on Islamiyyat Studies* (pp. 18-19).
- Ismail, S., Ismail, N., Mohamad, N., & Husna, N. D. (2019) 1010 Cabaran Komunikasi Ibu Bapa Dalam Masyarakat Melayu.
- Ismail, S., Rasit, R. M., Aini, Z., Ismail, N., & Mohamad, N. (2020). Cabaran Komunikasi Ibu Bapa Dalam Keluarga Muslim di Selangor. *Jurnal Pengajian Islam*, 13(1), 67-77.
- Jalal, F. H., Harun, F. A., Ismail, N., & Abd Samad, N. (2014). Penglibatan ibu bapa dalam pendidikan awal kanak-kanak di Pusat Anak Permata Negara. *Jurnal Pendidikan Awal Kanak-Kanak Kebangsaan*, 3, 36-61.
- Rahmawati, R., & Gazali, M. (2018). Pola komunikasi dalam keluarga. *Al-Munzir*, 11(2), 327-245.
- Sinau, M. T., & Yunus, F. (2020). Penglibatan Ibu Bapa/Keluarga Dalam Pembelajaran Sains Awal—Bagaimanakah Meningkatkan Sumbangan Mereka?. *Jurnal Dunia Pendidikan*, 2(2), 86-96.
- Sitimim, S. A., Fikry, A., Ismail, Z., & Hussein, N. (2017). Work-family conflict among working parents of children with autism in Malaysia. *Procedia Computer Science*, 105, 345-352.
- Yusof, D. E. A., Kee, C. P., Salleh, M. A. M., & Kay, R. C. S. (2021). Mediasi Aktif Dalam Pengasuhan Digital Ke Atas Perkembangan Kanak-kanak. *International Online Journal of Language, Communication, and Humanities*, 4(1), 107-123.
- Zaleha Damanhuri & Mariani Md Nor (2020), Hubungan Ekspresi Emosi Iubapa dengan Masalah Tingkah Laku Kanak-kanak, *Prosiding Seminar Kebangsaan Sains Sosial* (2.0), 50-58
- Zur Raffar, I. N. A., & Hamjah, S. H. (2018). Personaliti bapa menurut perspektif Islam dan aplikasinya dalam keluarga. *Islamiyyat*, 40(1), 61-69.